

Ks. Zdzisław KLIS

Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie

DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNEGO KOMITETU ODNOWY ZABYTKÓW KRAKOWA DO ROKU 1990

Powstanie i organizacja

W czerwcu 1978 r. Prezydium Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO na sesji w Waszyngtonie wpisało na wniosek Polski do pierwszej Listy Światowego Dziedzictwa Kultury i Przyrody zespół architektoniczno-urbanistyczny Krakowa i kopalnię soli w Wieliczce. W związku z ogólnopolskim zainteresowaniem rewaloryzacją zabytków Krakowa zespół Teatru Muzycznego w Krakowie 13 września 1978 r. wystosował apel do społeczeństwa o pomoc finansową i materialną dla odnowy miasta, przeznaczając na ten cel dochód ze specjalnie zorganizowanego spektaklu (11 IX 1978), w którym wziął udział Wiesław Ochman, solista Teatru Wielkiego w Warszawie. We wrześniu tegoż roku Komitet Krakowski PZPR zwołał spotkanie, na które zaproszono dwustu przedstawicieli różnych środowisk, aby przedyskutować przyspieszenie prac rewaloryzacyjnych. Stwierdzono, że konieczna jest pomoc władz miejskich i państwowych oraz całego społeczeństwa polskiego. Zwrócono się do uczestniczącego w naradzie Przewodniczącego Rady Państwa PRL prof. Henryka Jabłońskiego z prośbą o objęcie patronatu i przewodnictwa nad Społecznym Komitetem Odnowy Zabytków Krakowa (SKOZK). Sekretariat Ogólnopolskiego Komitetu Frontu Jedności Narodu powołał SKOZK 12 grudnia 1978 r., włączając do komitetu 176 osób, w tym członków sejmu, partii, stronnictw politycznych, organizacji i stowarzyszeń społecznych, kulturalnych, naukowych i zawodowych. W skład SKOZK weszli przedstawiciele wszystkich województw.

W dniu 18 grudnia 1978 r. na zabranie SKOZK w Sali Senatorskiej na Wawelu przyjęto program i regulamin, powołano prezydium i komisje robocze oraz wystosowano apel do społeczeństwa polskiego w kraju i za granicą o wsparcie idei odnowy zabytków Krakowa. W praktyce organi-

zacja działała, opierając się na komisjach: organizacyjnej, propagandy, finansowej, inicjatyw społecznych, programowania i realizacji oraz ochrony kopalni soli w Wieliczce. W komisjach działało ponad pięćset osób pracujących na podstawie regulaminów i roboczych planów pracy, zatwierdzanych przez prezydium SKOZK¹. Uchwała problemowa SKOZK z 18 grudnia 1978 r. była apelem do narodu, wzywającym do akcji odnowy zabytków Krakowa. Apel zawierał informację, że na potrzebę odnowy miasta Krakowa wskazała uchwała Biura Politycznego KC PZPR z lipca 1974 r. i ona stworzyła podstawę dla rozwoju akcji odnowy krakowskich zabytków. Apel wydrukowano w pięciu tysiącach egzemplarzy i ogłoszono w środkach społecznego przekazu.

Prezydium Rady Narodowej Miasta Krakowa zaakceptowało *Kartę rewaloryzacji Krakowa* (6 I 1982), opracowaną przez Komisję Rewaloryzacji i Ochrony Zabytków. *Karta* stała się podstawowym dokumentem regulującym proces rewaloryzacji. Na plenarnym zabraniu w dniu 5 lipca 1985 r. rozpoczął działalność SKOZK drugiej kadencji w składzie 174 osób, powołany przez Radę Państwa na mocy ustawy sejmowej (18 IV 1985) o Narodowym Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa (NFRZK). W ramach tej ustawy SKOZK został ustanowiony dysponentem środków gromadzonych na NFRZK. Wzrosła więc jego funkcja kontrolna i odpowiedzialność za rzeczowe i ekonomiczne efekty procesu rewaloryzacji zabytków Krakowa². Na siedmiu dotychczasowych plenarnych zebraniach rozpatrzono i przyjęto opinie i uchwały w sprawach:

- założeń dotyczących programu rewaloryzacji zabytków miasta Krakowa (były to plany pięcioletnie w ramach dziesięcioletniego perspektywicznego planowania);
- założeń do programu ochrony i odnowy wzgórza wawelskiego i kopalni w Wieliczce;
- kierunków pracy komisji problemowych SKOZK;
- programu działalności komitetu.

Komitet na każdym zebraniu plenarnym wysłuchiwał rocznych sprawozdań prezydium z działalności, zatwierdzał plany NFRZK i przyjmował sprawozdania roczne z wykonania planów tego funduszu i Wojewódzkiego Funduszu Odnowy Zabytków (uchwałę o ustanowieniu tego Funduszu podjęto 19 VI 1979), zapoznawał się z planami Prezydenta Miasta o realizacji rocznych i pięcioletnich planów rewaloryzacji. Prezydium jako organ roboczy SKOZK zbierało się dwa lub trzy razy w roku,

¹ „Biuletyn Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa” 1988, z. 4, nr 29, s. 5–6, 44–45.

² Tamże, s. 5–6, 18–19, 57.

rozpatrując i podejmując decyzje w sprawach bieżących i wynikających z uchwał plenarnych zebrań Społecznego Komitetu.

Spośród ważniejszych tematów podjętych przez prezydium, a wchodzących w skład założeń SKOZK, wymienić można:

- wieloletni program kształcenia kadr dla rewaloryzacji;
- program rozwoju potencjału wykonawczego przedsiębiorstw uczestniczących w odnowie zabytków Krakowa;
- program ochrony środowiska;
- program rozwiązań komunikacyjnych Krakowa;
- program ochrony zabytkowej zieleni;
- sprawozdanie ze społecznej kontroli wykorzystania i eksploatacji odnowionych obiektów w latach 1978–1987;
- wieloletni program wydawniczy i produkcji pamiątek związanych z propagowaniem idei odnowy Krakowa;
- zasady powstawania i działalności środowiskowych i zakładowych zespołów współdziałania ze SKOZK-iem;
- powołanie fundacji „Odnowa zabytków Krakowa”³

Fundacja „Odnowa zabytków Krakowa” została zalegalizowana aktem notarialnym 11 maja 1988 r., a Minister Kultury i Sztuki zatwierdził ją dnia 12 maja 1988 r. Wcześniej uchwałą Rady Fundatorów (1 V 1988) na prezesa Zarządu Fundacji powołano Józefa Bergera. Sąd Rejonowy dla Warszawy–Pragi zarejestrował fundację (13 VI 1988), co dało podstawę do rozpoczęcia jej statutowej działalności gospodarczej. Do zasadniczych celów działalności fundacji należało:

- gromadzenie środków finansowych i rzeczowych potrzebnych do realizacji programu rewaloryzacji zabytków Krakowa;
- aktywizowanie ludzi nauki, kultury i sztuki służące wypracowaniu wiedzy o stanie i potrzebach odnowy zabytków Krakowa;
- organizowanie ruchu społecznego wokół celów fundacji;
- upowszechnianie wiedzy teoretycznej i osiągnięć praktycznych służących realizacji zadań statutowych.

Na biuro fundacji przeznaczone zostały pomieszczenia w budynku przy ul. Brackiej 10 w Krakowie. W tym budynku także prowadzono działalność handlową w otwartym 15 sierpnia 1988 r. sklepie fundacji. Sklep otwarto także w Krzeszowicach, przy zakładach podległych Kombinatowi Kamienia Budowlanego. Następny sklep uruchomiono przy Małym Rynku (28 XI 1988), zatrudniający dziewięciu pracowników etatowych. Wspólnie z projektantem szkła artystycznego Jerzym Orkuszem zainicjowano produkcję stojących lamp biurowych, hotelowych i domo-

³ Tamże, s. 7.

wych. Zarząd Fundacji podjął w grudniu 1988 r. współpracę z hutami szkła w Białymstoku i Tarnowcu w celu uruchomienia produkcji lamp. Bilans zysków fundacji za rok 1988 został zamknięty kwotą 56 499 580 zł. Zgodnie ze statutem fundacji – na mocy uchwały Rady Fundatorów z dnia 17 marca 1989 r. – powyższy zysk został w całości przekazany na NFRZK. Zarząd Fundacji przedstawił podstawowe kierunki działalności Radzie Fundatorów (1989). Ta ustaliła następujące cele:

- poszerzanie działalności handlowej,
- współpracę z kontrahentami zagranicznymi,
- poszerzenie działalności hotelarskiej,
- podjęcie działalności gospodarczej w sferze kultury (działalność propagandowa i wydawnicza o Krakowie),
- utworzenie przy Małym Rynku „centrum” wszystkich fundacji działających w Krakowie,
- uściślenie związków i współpracy z zakładami przemysłowymi Krakowa,
- rozwój działalności w sferze produkcyjnej,
- poszerzenie terytorialnego zasięgu fundacji poza Kraków,
- działalność w zakresie obrotu nieruchomościami budowlanymi i lokalami w Krakowie,
- utrwalenie i poszerzenie działalności prowadzonej z zaangażowaniem zakładu produkcyjnego „KAMBUD” w Krzeszowicach oraz jego przejęcie przez fundację⁴.

Uznając za konieczne zmiany w zasadach działalności SKOZK i dostosowanie organizacji do nowych warunków społecznych, politycznych i ekonomicznych, uchwałą nr 4/90 SKOZK ustalono nowy regulamin (23 X 1990). Tym samym straciły swoją moc regulamin uchwalony 5 lipca 1985 r., zmieniony uchwałą nr 1/90 z dnia 28 lutego 1990 r., i regulamin komisji ds. ochrony kopalni soli „Wieliczka”, uchwalony w dniu 13 grudnia 1985 r. Nowy regulamin opracowali Wojciech Maria Bartel, ks. Bronisław Fidelus, Jan Kosch, Bogusław Krasnowolski, Andrzej Zoll, Jolanta Malenda i Piotr Dobosz.

Regulamin SKOZK składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym rozdziale zawarte są postanowienia ogólne; w drugim – omówione są kwestie władz, organów i agend oraz ich zadania i kompetencje; trzeci – zawiera postanowienia końcowe. W rozdziale pierwszym stwierdzono, że SKOZK działa na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej, ale może prowadzić swoją działalność poza granicami państwa polskiego zgodnie z obo-

⁴ Tamże, 1989, z. 2, nr 31, s. 52–56.

wiązującymi przepisami prawa i zasadami międzynarodowymi. Siedzibą komitetu jest miasto Kraków. W skład komitetu wchodzi: przewodniczący, zastępcy przewodniczącego, sekretarz i członkowie powołani przez prezydenta RP. Kadencja komitetu trwa tylko pięć lat, a osoby wchodzące w jego skład mogą być odwołane przed upływem kadencji przez prezydenta RP: z urzędu, na wniosek zebrania plenarnego komitetu lub na własną prośbę danej osoby.

Najdłuższy jest drugi rozdział regulaminu. Jest w nim mowa o władzach komitetu, komisjach itd. Władze komitetu tworzą: zebranie plenarne, prezydium i komisja rewizyjna. W ramach komitetu działają komisje problemowe stałe: prawno-organizacyjna, programowania i oceny realizacji, informacji i inicjatyw społecznych, finansowa, ochrony kopalni soli i miasta Wieliczki oraz klub przyjaciół Krakowa z zagranicy. Są też komisje niestałe. W komisji programowania i oceny realizacji działa podkomisja do spraw oceny lokalizacji i projektów architektoniczno-urbanistycznych. Organizacje społeczne, grupy zawodowe, środowiska kulturalne, władze terenowe i poszczególne osoby fizyczne mogą uczestniczyć w pracach komitetu na zasadach ustalonych przez prezydium. Podmioty stałe wspierające finansowo komitet mogą zostać uznane przez zebranie plenarne za „Członka Wspierającego SKOZK”.

Zwierzchnią władzą komitetu jest zebranie plenarne. Obrady zebrania plenarnego są jawne i odbywają się nie rzadziej niż dwa razy w roku, zwyczajne zebranie plenarne zwołuje prezydium komitetu, zebranie plenarne może samo określić termin i tematykę oraz porządek kolejnego swojego posiedzenia, nadzwyczajne zebranie plenarne zwołuje prezydium komitetu na pisemny wniosek co najmniej 1/3 członków komitetu w terminie do dwóch tygodni od dnia złożenia wniosku i ustala porządek obrad zgodnie z sugestiami zawartymi w tym wniosku.

Prezydium komitetu jest organem wykonawczo-zarządzającym, działającym między zebraniem plenarnym. Zebranie plenarne wybiera ze swego składu prezydium w składzie 30 osób; przewodniczący, zastępcy przewodniczącego i sekretarz komitetu wchodzi w skład prezydium z urzędu. Posiedzenia prezydium odbywają się w miarę potrzeby, nie rzadziej jednak niż raz na dwa miesiące. Członkowie prezydium mogą być odwołani przed upływem kadencji, o ile nie wchodzi w jego skład z urzędu.

Komisja rewizyjna sprawuje kontrolę nad działalnością prezydium i komisji. Komisję rewizyjną tworzy 5 osób wybranych przez zebranie plenarne spośród składu komitetu, za wyjątkiem członków prezydium. Członkowie komisji rewizyjnej mogą brać udział w obradach prezydium

lub komisji z głosem doradczym. Komisja rewizyjna przedkłada zebraniu plenarnemu wnioski w sprawie udzielenia absolutorium prezydium za każdy rok działalności i na koniec kadencji.

Obsługę organizacyjną komitetu sprawuje biuro SKOZK finansowane z budżetu Kancelarii Prezydenta RP. Organizację i zakres biura określa regulamin. Nadzór nad działalnością biura sprawuje z ramienia Prezydium sekretarz komitetu.

Komitet propaguje w kraju i za granicą ideę ochrony, odnowy i konserwacji zespołów zabytkowych Krakowa oraz kopalni i miasta Wieliczki. Organizuje akcje gromadzenia środków finansowych oraz zbiórki darów rzeczowych dla ratowania zabytków Krakowa. Inspiruje działania na rzecz ochrony zabytków krakowskich oraz koordynuje współdziałanie organizacji społecznych, urzędów i innych instytucji w organizowaniu pomocy w odnowie zabytków Krakowa. Współdziała z organami samorządu terytorialnego i administracji rządowej, działającymi na terenie Krakowa w zakresie rewaloryzacji zabytków.

Zebranie plenarne komitetu ustala kierunki działalności komitetu, dysponuje środkami NFRZK i przyjmuje sprawozdanie ze sposobu wydatkowania tych środków. Opiniuje programy i plany rewaloryzacji zespołów zabytkowych Krakowa oraz kopalni soli i miasta Wieliczki. Powołuje stałe komisje problemowe komitetu. Kieruje do prezydenta RP wnioski w sprawie członkostwa w Komitecie. Wyróżnia osoby, organizacje, przedsiębiorstwa i inne instytucje za zasługi w odnowie zabytków Krakowa.

Prezydium komitetu zwołuje zebrania plenarne i ustala porządek obrad, o ile kolejny termin lub porządek obrad nie został wyznaczony podczas ostatniego posiedzenia tego zebrania. Dysponuje środkami NFRZK według planu uchwalonego przez zebranie plenarne i odnowy zabytków krakowskich. Współdziała z prezydentem Krakowa w sprawach ochrony. Przygotowuje oceny, wnioski i inne materiały na posiedzenia zebrania plenarnego. Kontroluje sposób wykorzystania środków NFRZK. Ustala składy osobowe stałych i niestałych komisji oraz akceptuje plany działania opracowane przez te komisje. Powołuje niestałe komisje problemowe. Inicjuje i opiniuje projekty aktów prawnych dotyczące rewaloryzacji zespołów zabytkowych Krakowa oraz kopalni soli i miasta Wieliczki. Przedkłada zebraniu plenarnemu wnioski o desygnowanie kandydatów do komitetu. Przygotowuje lub opiniuje opracowane przez poszczególne komisje projekty regulaminów i innych aktów prawnych przewidzianych do przedłożenia na obrady zebrania plenarnego. Opiniuje zasadność zbycia zabytków stanowiących własność komunalną lub Skarbu Państwa, a odnowionych ze środków komitetu. Opiniuje zasadność wywłaszczenia

zabytku odnawianego ze środków komitetu (przed wszczęciem formalnego postępowania przez właściwe organy). Zajmuje się innymi sprawami związanymi z odnową i ochroną zabytków Krakowa, o ile nie leżą one w wyłącznej gestii innych podmiotów. W szczególnych okolicznościach prezydium komitetu jest uprawnione między zebraniem plenarnym dysponowania środkami NFRZK poza planem zatwierdzonym przez zebranie plenarne. Prezydium komitetu jest zobowiązane przedstawić na najbliższym posiedzeniu zebrania plenarnego sprawozdanie ze sposobu wydatkowania środków poza zatwierdzonym przez zebranie plenarne planem. Zebranie plenarne jest władne podejmować uchwały w sprawach należących do właściwości prezydium komitetu.

Dalsze rozstrzygnięcia prawne dotyczą poszczególnych komisji i wreszcie w trzecim rozdziale zostało powiedziane w jednym zdaniu, że sprawy nie objęte niniejszym regulaminem rozstrzyga prezydium komitetu⁵. W załączniku do uchwały nr 5/90 z dnia 23 października 1990 roku SKOZK przedstawił program ideowy i kierunki działania. Główne założenia skupiałyby się na:

- wydobyciu symbolicznych wartości Krakowa jako pomnika światowego i narodowego dziedzictwa, odgrywającego istotną rolę w określaniu tożsamości Polaków;

- estetycznych walorach kompozycji urbanistyczno-krajobrazowej miasta z wyeksponowaniem historycznych panoram, a także układów przestrzennych wypełnionych przez obiekty zabytkowe, pozostające w harmonii ze współczesną architekturą;

- spełnianiu funkcji ośrodka kultury, nauki i sztuki w skali krajowej i międzynarodowej.

W zadaniach własnych komitetu wyszczególniono program organizacyjny, program działań konserwatorskich i program informacyjny. Odnosnie do organizacji podniesiono wiarygodność komitetu, która musiałaby się wyrażać w nowelizacji regulaminu, polegającej – począwszy od następnej kadencji – na wprowadzeniu zasady demokratycznego powołania składu komitetu, którego członkowie mieliby mandaty z wyboru społecznych ciał fachowych i obywatelskich, władze zaś konstytuowałyby się z wyboru walnego zebrania. Prestiż i warunki do działania, między innymi finansowe, zapewniałby protektorat prezydenta RP. Stąd konieczna była sejmowa zmiana art. 5., punkt 2. ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o NFRZK. Potrzebna była stała aktualizacja i konkretyzacja programu działania, stałe uczestniczenie w opiniowaniu norm legislacyjnych państwowych i lokalnych dotyczących ochrony dóbr kultury. Ważne było

⁵ Tamże, 1990, z. 1, nr 32, s. 20–27.

sprawowanie społecznej kontroli nad funduszami, powołanie dotychczas nie istniejącej komisji rewizyjnej i dokładne sformułowanie zadań poszczególnych komisji stałych SKOZK. Postulowano powołanie komisji (niestałej) dla szczegółowego podsumowania prowadzonej do lutego 1990 roku merytorycznej, rzeczowej i finansowej działalności SKOZK i jego agend. W przypadku działań konserwatorskich strategia działań skupiała się na ochronie zabytków i działaniach zabezpieczających autentyczną substancję oraz na powstrzymaniu procesu destrukcji. Rewaloryzacja ograniczona byłaby tylko do zespołów o najwyższej wartości np. Wawel, ulica Kanonicza, pałace, kopalnia soli w Wieliczce. Powoływaniu ekspertów do wykonywania szczególnie trudnych zadań i popieraniu badań naukowych związanych z ochroną zabytków. Komitet analizowałby i opiniował programy konserwatorskie wojewódzkich i samorządowych władz konserwatorskich. Środki przeznaczone na konserwację powinny być użyte wyłącznie do tego celu, wykluczając dotychczasowe praktyki pokrywania z tych źródeł innych inwestycji, np. komunalnych w zakresie infrastruktury technicznej. W programie informacyjnym wyróżniona została akcja popularyzowania Krakowa poprzez działalność wydawniczą, informacje w mediach itd. Do działań inspirujących zaliczona została działalność skierowana pod adresem władz państwowych i samorządowych, instytucji oraz społeczeństwa odnośnie problemów ekologii, urbanistyki, konserwacji, muzeów, archiwów i edukacji dotyczącej kadr konserwatorskich⁶.

Osoby pracujące dla SKOZK

Od początku powstania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa jego przewodniczącym był profesor Henryk Jabłoński, w latach 1972–1985 przewodniczący Rada Państwa. W pierwszym numerze *Biuletynu SKOZK* za rok 1990 zamieszczono nowy skład tej organizacji. W kolumnie zatytułowanej *Od redakcji* odnotowano, że lata 1989 i 1990 są czasem wielkiego przełomu historycznego, a Polska staje się krajem demokracji i wolności. SKOZK, „niegdyś instytucja po części fasadowa, powołany w nowym składzie u progu 1990 roku, przystąpił do energicznych działań, by proces ratowania materialnej substancji miasta (Krakowa) przyspieszyć i wynieść na europejski poziom”. Zarządzeniem (nr 3/90) prezydenta RP z dnia 13 lutego 1990 roku przewodniczącym SKOZK został znany pisarz Stanisław Lem. Na jego zastępców powołano

⁶ Tamże, s. 29–39.

Piotra Nowinę-Konopkę, Bogusława Krasnowolskiego, Ludwika Bernackiego, Tadeusza Chrzanowskiego, Ryszarda Gryglewskiego, Jana Koscha, Jana Ostrowskiego, Jerzego Zdradę. Na sekretarza wybrano Jerzego Breikopfa. Powołano 123 członków. Wśród tych ostatnich znalazły się takie osobistości, jak Lech Kalinowski, Franciszek Macharski, Wiesław Ochman, Krzysztof Skubiszewski, Andrzej Stelmachowski, Józef Tischner czy Andrzej Wajda.

Nowe Prezydium SKOZK, powołane uchwałą nr 2/90 z dnia 28 lutego 1990 r. składało się z przewodniczącego, jego zastępców i sekretarza oraz 29 członków, którymi zostali: Zbigniew Beiesdorf, Beata Biedrońska-Słowota, Piotr Dobosz, Bronisław Fidelus, Andrzej Fischinger, Mieczysław Gil, Krzysztof Gorlich, Czesław Jakubowicz, Stanisław Juchnowicz, Stefan Jurczyk, Barbara Kleszczyńska, Marian Kornecki, Maciej Kozłowski, Adam Markowski, Jan Pamuła, Jacek Purchla, Marek Rostworowski, Janusz Smólski i Kazimierz Ślizowski.

Komisję rewizyjną powołano 23 października 1990 r. w składzie: Janusz Gawor, Józef Nowobilski, Zbigniew Perzanowski, Jan Józef Szczyński, Ignacy Trybowski. Jej przewodniczącym został wybrany Janusz Gawor (7 XI 1990).

Dnia 9 kwietnia 1990 roku Prezydium SKOZK zatwierdziło składy osobowe komisji. W komisji prawno-organizacyjnej znaleźli się: Piotr Dobosz, Jolanta Malenda, Wojciech Maria Bartel, Bronisław Fidelus, Jan Kosch, Adam Markowski, Adam Gizbert Studnicki i Andrzej Zoll.

Do komisji programowania i oceny realizacji włączono 27 osób: Janusza Smulskiego, Antoniego Ruska, Wojciecha Maria Bartela, Zbigniewa Beiesdorfa, Beatę Biedrońską-Słotową, Janusza Bogdanowskiego, Marię Brykowską, Tadeusza Chrzanowskiego, Andrzeja Fischingera, Janusza Gawora, Andrzeja Gaczoła, Krzysztofa Gorlicha, Czesława Jakubowicza, Barbarę Kleszczyńską, Mariana Korneckiego, Bogusława Krasnowolskiego, Jeszego Mikułowskiego Pomorskiego, Józefa Nowobilskiego, Marię Ostaszewską, Jacka Purchlę, Czesława Roszaka, Tadeusza Rudkowskiego, Bartłomieja Sienkiewicza, Ignacego Trybowskiego, Jerzego Wyrozumskiego, Władysława Zalewskiego i Zygmunta Ziobrowskiego.

Komisję informacji i inicjatyw społecznych stanowiło 30 osób: Maciej Szumowski, Jolanta Dżugan-Bart, Jacek Baluch, Zbigniew Chłap, Mieczysław Czuma, Stanisław Grodziski, Stanisław Handzlik, Józefa Hannelowa, Artur Howzan, Maciej Iłowiecki, Stefan Jurczak, Aleksander Koj, Kazimierz Kutz, Jan Kuriata, Zbigniew Pełka, Zbigniew Perzanowski, Jacek Purchla, Stanisław Radwan, Zbigniew Regucki, Stanisław Rodziński, Janusz Sepioł, Teresa Stanisławska, Jerzy Trela, Jerzy Wyrozum-

ski, Artur Janicki, Władysław Kucharz, Wojciech Marchewczyk, Jerzy Sadecki, Jan Polkowski i Piotr Skrzynecki.

W komisji finansowej było 17 osób: Jan Pamuła, Krystna Łaciak, Stanisław Chomontowski, Mieczysław Gil, Szymon Tadeusz Kociszewski, Maria Kosek-Wojnar, Janusz Quandt, Wojciech Misiąg, Leon Palczyński, Zbigniew Potoczka, Sylwia Pawluśkiewicz, Stanisław Piela, Andrzej Potocki, Antoni Potocki, Kazimierz Radwański, Jerzy Rożdżyński i Krzysztof Surówka.

Ostatnią z komisji tworzyło aż 35 osób: Kazimierz Ślizowski, Katarzyna Poborska-Młynarska, Jan Janowski, Bogusław Krasnowolski, Zbigniew Mułka, Marek Paszucha, Andrzej Szczeklik, Ignacy Trybowski, Aleksander Batko, Władysław Borusiewicz, Stanisław Duchnik, Andrzej Gaczoł, Antoni Jodłowski, Zygmunt Kawecki, Michał Kaszowski, Ludwik Kurowski, Andrzej Maciejewski, Jerzy Malara, Stanisław Malik, Ignacy Markowski, Antoni Małysiak, Roman Ney, Józef Piotrowicz, Ryszard Poda, Janusz Roszkowski, Adam Suślik, Irena Szewczyk, Maciej Wirowski, Janusz Wójcik, Jacek Zabierowski, Zbigniew Zarębski, Wiktor Zin, Roman Kędra, Kazimierz Domanik, Józef Kmieci⁷.

Finansowanie SKOZK

Według planu dochodów i wydatków za rok 1988 Zarządu Rewaloryzacji Zespołów Zabytkowych Krakowa (ZRZZK) można przedstawić instytucje i środki finansowe, jakimi dysponowano. Wojewódzki Fundusz Odnowy Zabytków Krakowa dysponował środkami społecznymi (dopłaty do biletów, dopłaty do usług turystycznych) i dotacją z budżetu miasta. Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa miał wpływ od osób fizycznych (dobrowolne wpłaty, wpłaty ze zorganizowanych zbiórek i imprez), wpłaty instytucji i przedsiębiorstw, dotacja z budżetu Centralnego Funduszu Rozwoju Kultury (CFRK). Sumy pieniężne powierzone ZRZZK pochodziły ze środków Przedsiębiorstwa Gospodarki Mieszkaniowej-Śródmieście i inwestowanych przez właściciela lub użytkownika obiektu. Z Wojewódzkiego Funduszu Odnowy Zabytków Krakowa środki społeczne przeznaczono na remonty budynków objętych uchwałami rady miasta Krakowa. Dotację budżetową użyto do refundacji dla NFRZK, remont zabytkowych budynków z uchwały Rady Narodowej Miasta Krakowa i wykup mieszkań dla osób wykwaterowanych. Ze środków pochodzących z dofinansowania z NFRZK remontowano budynki objęte

⁷ Tamże, s. 3, 5-19.

uchwałami SKOZK. W Narodowym Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa ze środków społecznych między innymi remontowano obiekty objęte uchwałami SKOZK. Dotacje budżetowe posłużyły do rewaloryzacji obiektów zabytkowych, wpłat do spółdzielni mieszkaniowych dla osób wykwaterowanych, rozwoju zaplecza, wykupu budynków prywatnych, finansowania budynków dla rewaloryzacji. Środki powierzone ZRZZK były przeznaczone na remont budynków PGM–Śródmieście i remont budynków państwowej administracji oraz dla celów wyznaczonych przez użytkowników czy właścicieli obiektów⁸. Wszystkie dochody i wydatki podsumował w swojej informacji prezydent Krakowa.

Według informacji prezydenta Krakowa plan odnowy zabytków Krakowa na rok 1988 był fragmentem uchwalonego przez Radę Narodową Miasta Krakowa Wojewódzkiego Planu Rocznego i zawierał zadania wynikające z pięcioletniego planu i dziesięcioletniego programu ochrony i rewaloryzacji zabytków Krakowa i województwa krakowskiego na lata 1986–1995. Plan dochodów na rok 1988 przewidywał uzyskanie środków finansowych w kwocie 3 760 ml zł. Zgromadzono środki w wysokości 5 477 ml zł, tj. 146% planu. Prace były prowadzone w inwestorstwie ZRZZK. Wpływy w funduszach przedstawiały się następująco. Fundusz wojewódzki posiadał środki w kwocie 1 337 ml zł, tj. 183% planu, z tego 1 300 ml zł pochodziło z budżetu miasta Krakowa. Narodowy Fundusz Odnowy Zabytków Krakowa miał 2 333 ml zł, tj. 115% planowanych środków, w tym 1 000 ml z budżetu centralnego, 700 ml zł z Ministerstwa Kultury i Sztuki, 18 ml zł od osób fizycznych i 615 ml zł od instytucji i przedsiębiorstw. Nie uzyskano dodatkowych środków z budżetu centralnego i Ministerstwa Kultury i Sztuki. Środki innych inwestorów powierzone ZRZZK wynosiły 1 807 ml zł, tj. 181% planowanych środków. Nakłady na rewaloryzację zabytków Krakowa na rok 1988 zbilansowano w kwocie 3 980 ml zł. Na zadania rzeczowe zaplanowano 3 490 ml zł. Na działalność pomocniczą przeznaczono kwotę 490 ml zł. Wydatkowano łącznie 5 633 ml zł. Wartość wykonanych zadań rzeczowych wynosiła 4 971 ml zł, w tym prace remontowo-budowlane 3 790 ml zł, prace konserwatorskie 697 ml zł, prace projektowo-badawcze 484 ml zł. Zrealizowane nakłady były wyższe od planowanych o 42,4%, a od poniesionych w roku 1987 – o 80%. Wzrost cen w przedsiębiorstwach budowlanych w roku 1988 w stosunku do poziomu cen w roku 1987 wynosił w granicach około 61%, w tym stawek robocizny około 55%, materiałów około 70%, pracy sprzętu około 60%. Weryfikując kalkulację robót i kosztów powykonawczych zaoszczędzono w roku 1988 kwotę 173 ml zł. Trzeba

⁸ Tamże, 1989, z. 2, nr 31, s. 22–23.

zwrócić uwagę również na to, że ze środków NFRZK przekazano zgodnie z uchwałami SKOZK kwotę 260 ml zł na rzecz fundacji Odnowy Zabytków Krakowa oraz po 20 ml zł Przedsiębiorstwu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa i Państwowemu Przedsiębiorstwu Pracownie Konserwacji Zabytków Krakowa (PKZ) Oddział w Krakowie na rozbudowę i modernizację zaplecza. Pod koniec roku 1988 konto NFRZK zostało zamknięte ujemnym saldem 4 ml zł. Ze środków NFRZK finansowano dotychczas remonty 85 obiektów na łączną kwotę 2,1 mld zł, w tym w 21 obiektach objętych uchwałami SKOZK i wypłatami celowymi na kwotę 606 ml zł. Potrzeby finansowe związane z realizacją planu odnowy zabytków Krakowa na rok 1989 zbilansowano na kwotę 7 880 ml zł w cenach z roku 1988, z czego 6 980 ml zł na działalność remontowo-konserwatorską i 720 ml zł na działalność pomocniczą. W pierwszym kwartale 1989 r. wydatkowano 2 364 ml zł, tj. 34% planowanych, przy czym przedsiębiorstwa wykonujące roboty remontowo-budowlane miały zaawansowanie planu rocznego prawie w 50%. Wynikło to z wyższej niż w poprzednim roku stopy inflacji i skutków wprowadzenia cen umownych, zarówno na materiały budowlane, jak również za prace projektowe oraz roboty budowlano-konserwatorskie⁹

W roku 1989 w Polsce nastąpiły przemiany społeczne, zamieniał się też system administracyjny i gospodarczy. Tadeusz Salwa w wystąpieniu w czasie obrad prezydium SKOZK podkreślił:

[...] w związku z pogłębiającymi się procesami inflacyjnymi obowiązujący dotychczas system hipotekowania kosztów remontów i ich spłaty w wartościach nominalnych, bez uwzględnienia wzrostu cen, nie zabezpiecza interesu Skarbu Państwa. Nie zabezpiecza też wzrostu kosztów z odpisów hipotecznych, które mogłyby zapewnić finansowanie remontów noworozpoczynanych. Przepisy ustawy remontowej uchwalone w latach 50-tych i 60-tych nie przewidywały obecnej sytuacji oraz zmian w strukturze gospodarki narodowej. Niezbędne są zatem nowe regulacje prawne, które odpowiednio zabezpieczyłyby fundusze państwowe wobec różnych form podmiotów gospodarczych i osób prywatnych. W roku bieżącym stworzone zostały możliwości przyspieszenia remontów i rewaloryzacji zasobów mieszkaniowych w drodze udzielenia przez banki na korzystnych warunkach finansowych, kredytów dla właścicieli budynków prywatnych jak i dla lokatorów budynków państwowych. Jednocześnie zniesienie szczególnego trybu najmu lokali i wprowadzenie nowych stawek czynszowych oraz cen umownych uruchomiło długo oczekiwane przez społeczeństwo mechanizmy ekonomiczne prawne. Możemy więc przechodzić z administracyjnego sterowania procesami remontowymi i rewaloryzacyjnymi na system cywilno-prawny, z wykorzystaniem praw ekonomicznych. Rozwinięcia tego typu działań oczekiwać należy jednak dopiero w roku przyszłym. Tym bardziej, że dzisiaj banki nie dysponują jeszcze środkami finansowymi na otwarcie kredytów w tak szerokiej skali. W tym kształtującym się systemie prawno-finansowym do rozwiązania pozostaje jeszcze sprawa zapewnienia lokali mieszkalnych dla osób wykwaterowanych z budynków prywatnych na czas remontu prowadzonego przez właścicieli. Zlikwidowanie możliwości

⁹ Tamże, s. 14–15; por. zestawienia na s. 22–23.

ustalania funkcji budynku w drodze decyzji lokalowych nakłada dodatkowe obowiązki na służby konserwatorskie i nadzoru budowlanego w zakresie badania zgodności zamierzeń remontowych podejmowanych przez właścicieli z planami szczegółowymi zagospodarowania przestrzennego przyjętymi przez Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa i Radę Narodową Miasta Krakowa. [...] musimy zintensyfikować działalność Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, natomiast Zarząd Rewaloryzacji winien uzyskać większe uprawnienia, zwłaszcza w zakresie kupna i sprzedaży obiektów poddanych rewaloryzacji. Skorygować musimy program w kierunku wyprowadzenia z niego prywatnych budynków mieszkalnych na rzecz budynków państwowych względnie przewidzianych dla jednostek państwowych. W przypadku prowadzenia remontów zastępczo, ze środków państwowych i społecznych, wprowadzić musimy w decyzjach administracyjnych obowiązek zwrotu kosztów na ten fundusz, z którego remont będzie finansowany¹⁰.

W związku z tym już w roku 1988 i w pierwszym kwartale roku następnego Wydział Ochrony Zabytków prowadził akcję zmiany użytkownika lub sprzedaży obiektów pozbawionych opieki. Osoba fizyczna przejęła w roku 1988 zespół dworsko-parkowy w Sieciechowicach, a w innych miejscowościach ze względu na zmieniające się przepisy prawne naczelnicy gmin przeprowadzali czynności formalno-prawne w celu przekazania do sprzedaży zabytkowych zespołów w Korzkwi (ruiny zamku), Pławowicach, Minodze, Młodziejowicach, Śledziejowicach i Krzeszowicach¹¹.

Zwracając uwagę na możliwość pozyskania osób prywatnych dla celów odnowy zabytków, w tym załóg zakładów pracy, SKOZK poinformował o ustawie sejmowej ze stycznia 1989 roku, określającej podatek dochodowy osób prywatnych, według której darowizna na cele społeczne, także na odnowę zabytków Krakowa jest odliczana z podstawy opodatkowania wypracowanego dochodu¹². Dnia 19 maja 1989 roku mocą orzeczenia prezydium SKOZK dofinansowano w formie oprocentowanej pożyczki (w wysokości 50 tysięcy dolarów USA) na okres trzech lat Nowosądeckie Przedsiębiorstwo Ceramiki Budowlanej w celu zakupienia linii technologicznej w RFN do produkcji dachówki ceramicznej tłoczonyj. Spłata była przewidziana w dewizach od roku 1990 w ratach rocznych. Przedsiębiorstwo zagwarantowało dostawę dachówki oraz innych materiałów ceramicznych, dając 20 lat gwarancji na dachówkę¹³.

Przedstawiony plan rewaloryzacji zespołów zabytkowych Krakowa na roku 1990 był kontynuacją poprzednio podjętych zadań konserwatorskich i planu pięcioletniego na lata 1986–1990 zgodnie ze strategią przyjętą przez Radę Narodową Miasta Krakowa (20 XI 1985) został zaopiniowany na posiedzeniu prezydium SKOZK (16 XI 1989), poprzedzony opinią

¹⁰ Tamże, s. 12–13. Rozwinięcie tego tematu znajduje się na s. 31–41.

¹¹ Tamże, s. 19.

¹² Tamże, s. 57.

¹³ Tamże, s. 59–60.

komisji programowania i realizacji oraz komisji finansowej. Kompleksowy plan został zatwierdzony na sesji Rady Narodowej Miasta Krakowa (27 II 1990) po uprzednim zaopiniowaniu przez komisję ochrony i rewaloryzacji zabytków Rady Narodowej Miasta Krakowa w dniu 29 stycznia 1990 r. Wojewódzki Konserwator Zabytków i ZRZZK przeprowadził uprzednio uzgodnienia w Ministerstwie Kultury i Sztuki w listopadzie 1989 r.

Jednakże w związku z sytuacją finansową kraju, zmniejszeniem dotacji budżetowych zaktualizowano i ograniczono plan rzeczowo-finansowy w zakresie poszczególnych działów rewaloryzacji. Plan został ponownie opiniowany przez komisję programowania i rewaloryzacji oraz komisję finansową SKOZK w dniu 1. VI. 1990 r. Program zadań zbilansowano w wysokości 80,9 mld zł, obejmujących prace rewaloryzacyjne w 136 obiektach¹⁴.

Postanowienia i prace realizowane przez SKOZK

Wniosek o docelowym programie odnowy zabytków Krakowa przedstawiono 7 XII 1979 r. Prezydium SKOZK wnioskowało (20 V 1980) włączenie do państwowego planu badań tematu: *Rewaloryzacja zespołów zabytkowych na tle rozwoju miast*. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego umieścił ten temat w randze problemu międzyresortowego na lata 1981–1985. Koordynować prace miała Politechnika Krakowska. Na kierownika tematu powołano prof. Janusza Bogdanowskiego. Z kolei 16 stycznia 1981 r. prezydium SKOZK wystąpiło do poszczególnych jednostek państwowych:

- o powołanie Komisji Rewaloryzacji i Ochrony Zabytków Rady Narodowej Miasta Krakowa,
- o dodatkową dotację w sumie 30 ml złotych,
- o zezwolenie na używanie gazu ziemnego do ogrzewania budynków zabytkowych ze względu na ochronę powietrza (premier wyraził zgodę na ogrzewanie budynków gazem w obrębie plant w kwietniu 1981 roku),
- o zabezpieczenie środków na prace prewencyjne w Kopalni Soli w Wieliczce (minister przemysłu chemicznego zapewnił środki finansowe na rok 1981),
- o ujęcie w planowaniach inwestycyjnych w latach 1981–1985 przebudowy układu komunikacyjnego Krakowa (ze względu na sytuację w kraju wnioski w tej sprawie zrealizowano dopiero w następnym planie pięcioletnim).

¹⁴ Tamże, 1990, z. 1, nr 32, s. 42.

Plenum SKOZK podjęło uchwałę (14 V 1982), aby wystąpić do rządu o dotację wyrównawczą na pokrycie kosztu remontów (z budżetu państwa władze miasta taką dotacją otrzymały). Z kolei 3 czerwca 1983 r. prezydium SKOZK postanowiło podjąć prace nad przygotowaniem uchwały Rady Ministrów w sprawie rewaloryzacji, ochrony środowiska i komunikacji. Następnego roku (9 XI 1984) prezydium SKOZK zwróciło się do prezesa Rady Ministrów o podjęcie uchwały w sprawie stworzenia warunków realizacji programu renowacji zabytków Krakowa. Propozycja została podjęta przez Radę Ministrów 18 lutego 1985 roku (uchwała nr 19/85). Uchwała ta przyznała preferencje w zaopatrzeniu materiałowo-technicznym i funduszu płac dla przedsiębiorstw realizujących program rewaloryzacji oraz zobowiązała ministrów komunikacji oraz ochrony środowiska do opracowania wieloletnich planów rozwiązań komunikacyjnych i ochrony środowiska Krakowa. Prezydium SKOZK także pozytywnie oceniło (15 V 1985) założenia do programu rewaloryzacji zabytków Krakowa w latach 1986–1995. Postulowano jednocześnie przyspieszenie prac nad programem ochrony środowiska i przebudowy układu komunikacyjnego. Wnioski przekazano ministrom, którzy te programy nadzorowali. Na zebraniu plenarnym SKOZK przyjęto postanowienia (5 VII 1985), które by mogły znaleźć się w powyższym punkcie dotyczącym założeń tejże organizacji. Uzgodniono wówczas założenia programowe rewaloryzacji zabytków Krakowa w latach 1985–1995, ale co najistotniejsze Rada Narodowa Miasta Krakowa zatwierdziła (20 XI 1985) opracowany program, a SKOZK i jego prezydium na każdym posiedzeniu miało zapoznać się z informacjami o realizacji tego programu. Komisja propagandowa i realizacji na bieżąco powinna zajmować się tematem, przedstawiając prezydentowi Krakowa własne uwagi i wnioski, wynikające z oceny realizacji programu. Wtedy przyjęto uchwałę zobowiązującą prezydium do określenia w regulaminach pracy komitetu jego funkcji kontrolnych i sprawozdawczych. Prezydium zrealizowało tę uchwałę przy zatwierdzeniu regulaminów i planów pracy komisji problemowych. Zobowiązano także prezydium do troski o właściwe zagospodarowanie i użytkowanie obiektów zabytkowych po ich restauracji. Tutaj komisja programowa i realizacji SKOZK wspólnie z komisją ochrony zabytków Rady Narodowej Miasta Krakowa przeprowadziła kontrolę obiektów oddanych po odnowie od 1978 r. Informacje, oceny i wnioski z tej kontroli (1987 i 1988) przedstawiono prezydium SKOZK i prezydentowi Krakowa. Do realizacji zadań podejmowanych przez SKOZK potrzebny był potencjał wykonawczy i zapewnienie kadr dla realizacji programu odnowy, dlatego 16 maja 1986 r. prezydium podjęło uchwałę, że na bazie przedsiębiorstwa Budostal powołane zostaje Przedsiębiorstwo Budow-

nictwa Odnowy Zabytków i Produkcji Przemysłowej „Budozab”. Zwiększono udział rzemiosła w rewaloryzacji. Zwiększono nabór do szkół średnich w zawodach deficytowych i rozszerzono praktyki zawodowe w przedsiębiorstwach wykonawczych. Zasady powołania i działalności zespołów współdziałania z SKOZK opublikowano w prasie, wydrukowano w 2000 egzemplarzy i przesłano do większych przedsiębiorstw w kraju. Na zasadach członkostwa zbiorowego działało już 99 zespołów współdziałania z SKOZK. Do wspomnianej powyżej przebudowy układu komunikacyjnego, ochrony środowiska i gospodarki wodnej wrócono na posiedzeniu prezydium SKOZK 24 października 1986 r. W tym przypadku Rada Ministrów podjęła uchwałę zgodnie z propozycjami władz miasta. Sprawę zabezpieczenia kopalni soli w Wieliczce i stworzenia programu docelowego oraz przedstawienie wniosku o zwiększenie dotacji na ten cel poprzez Narodowy Fundusz Ochrony Zabytkowej Kopalni (NFOZK) przedłożono na zebraniu plenarnym SKOZK 11 grudnia 1986 r. W tym celu Rada Ministrów zwiększyła stawkę podatku obrotowego od sprzedanej soli jadalnej, co zwiększyło wpływy na NFOZK i możliwości finansowania prac zabezpieczających. Już 20 maja 1987 r. przyjęto plan zagospodarowania przestrzennego Kazimierza i Stradomia, zatwierdzony przez Radę Narodową Miasta Krakowa i przekazany do realizacji. W listopadzie tegoż roku zwrócono się o zwiększenie dotacji na odnowę zabytków w roku 1988, a w grudniu w uchwale wyrażono pozytywną opinię o odnowie zabytków wzgórza wawelskiego i zagospodarowania jego otoczenia. Wtedy podjęto wspomnianą uchwałę o powołaniu fundacji „Odnowa Zabytków Krakowa” (14 XII 1987). Jej zarząd rozpoczął działalność 15 sierpnia 1988 r. Postanowiono również (20 V 1988) ocenić realizację planu za rok 1987 i wyniki kontroli sposobu użytkowania odnowionych obiektów w latach 1979–1987¹⁵

Na posiedzeniu prezydium SKOZK (4 XI 1988) wysłuchano informacji wiceprezydenta Krakowa Marka Paszuchy na temat realizacji programu przebudowy układu komunikacyjnego w Krakowie i ochrony środowiska w powiązaniu z ochroną zabytków Krakowa. Prezydent Miasta Krakowa Tadeusz Salwa poinformował o realizacji programu odnowy zabytków Krakowa w latach 1986–1988, zadaniach na lata 1989–1990, o wykonaniu planu rzeczowo-finansowego w roku 1988 i planie na rok 1989. W dyskusji nad tymi zagadnieniami opinie swoje przedłożyli: Kazimierz Ślizowski, przewodniczący komisji programowania i realizacji SKOZK, i Bronisław Ciaś, przewodniczący Komisji Finansowej SKOZK. Prezydium SKOZK przyjęło uchwałę w sprawie oceny realizacji planu

¹⁵ Tamże, s. 19–24.

odnowy zabytków Krakowa w latach 1986–1990 oraz zatwierdzenia projektu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa na rok 1989. Wprowadzenia na temat działalności SKOZK za lata 1979–1988 dokonał Apolinary Kozub, sekretarz SKOZK. Uzupełnieniem do sprawozdania z dziesięcioletniej działalności SKOZK było sprawozdanie za okres od 1 października 1987 do 30 września 1988 r. Przyjęto uchwały dotyczące planu pracy SKOZK na rok 1989, planów pracy komisji problemowych i nadano medale „Za zasługi przy odnowie zabytków Krakowa”. Przyjęto uchwałę o dofinansowaniu prac remontowo-konserwatorskich z NFRZK¹⁶.

Podczas plenum SKOZK (8 XII 1988), w obecności około 170 członków rozpatrzono informację Tadeusza Salwy o realizacji programu odnowy zabytków w latach 1986–1988 i zadaniach na lata 1989–1990 oraz zapoznano się z przewidywanym wykonaniem planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa w roku 1988 i planem na rok 1989. Opinie o tym przedstawili: Kazimierz Ślizowski, przewodniczący komisji programowania i realizacji, a także Stanisław Talaga w imieniu komisji finansowej. Zatwierdzono sprawozdanie z działalności SKOZK za lata 1978–1988 oraz za okres od 1 października 1987 do 30 września 1988 i plan pracy SKOZK na rok 1989. W swoim wystąpieniu Tadeusz Salwa między innymi stwierdził, że „środki na rewaloryzację pochodzą aktualnie z trzech źródeł: około 30% z Wojewódzkiego Funduszu Odnowy Zabytków Krakowa, około 30% ze środków użytkowników i innych inwestorów, pozostałe 40% to środki Narodowego Funduszu Rewaloryzacji, w tym świadczenia społeczne. W minionym 10-leciu rozwinięty został znacznie potencjał wykonawczy, głównie w Przedsiębiorstwie Rewaloryzacji Zabytków Krakowa, a także rzemiosła krakowskiego. Udostępniono również dla rewaloryzacji część potencjału przedsiębiorstw budownictwa ogólnego i przemysłowego”¹⁷ W uchwale programowej SKOZK odnotowane zostało (8 XII 1988), że konieczne jest opracowanie perspektywicznego programu rewaloryzacji zespołów zabytkowych Krakowa na lata 1988–1995, opracowanie programu ochrony kopalni soli w Wieliczce, opracowanie programu ochrony i odnowy wzgórza wawelskiego i jego zabytków, opracowanie szczegółowego programu zagospodarowania przestrzennego Starego Miasta i Kazimierza ze Stradomiem, przebudowa układu komunikacyjnego, ochrony środowiska naturalnego. Ważnym punktem było wspomnienie o udzielaniu pożyczek i częściowych dotacji właścicielom i użytkownikom obiektów zabytkowych (w tym budynków

¹⁶ Tamże, 1989, z. 1, nr 30, s. 3–4.

¹⁷ Tamże, s. 4.

mieszkalnych) przeprowadzającym ich rewaloryzację we własnym zakresie¹⁸.

W ciągu tych dziesięciu lat podjęto ogromny wysiłek popularyzacji SKOZK w kraju i za granicą. Podjęto wiele inicjatyw i podpisano wiele umów z różnymi instytucjami państwowymi i prywatnymi w celu zebrania funduszy na rewaloryzację zabytków Krakowa. Przyznano też pierwsze medale „Za zasługi przy odnowie zabytków Krakowa” (28 V 1980)¹⁹

Prace realizowane przez SKOZK

Marek Paszucha w swoim wystąpieniu na plenum SKOZK (4 XI 1988) wskazał rok 2010 jako docelowy termin realizacji programu ochrony środowiska i gospodarki wodnej Krakowa. Program ten będzie realizowany w pięciolatkach 1986–1990 i 1991–1995, natomiast dla okresu 1996–2010 określono podstawowe zadania inwestycyjne oraz sprecyzowano kierunki zmian rozwoju przestrzennego miasta (lokalizacje i zmiany struktury przemysłu). Odnośnie ochrony powietrza, środowiska przed odpadami i ochrony wód w bieżącym pięcioleciu, mówca zwrócił uwagę na budowę urządzeń odpylających w Hucie im. Lenina, elektrofiltrów w elektrowni Skawina, budowę trzech zakładów utylizacji odpadów, zagospodarowania popiołów i żużlu z Huty Lenina, popiołów z elektrociepłowni Łęg i elektrowni Skawina, budowę dwunastu instalacji do utylizacji odpadów i osadów w Zakładach Chemicznych Alwernia, Krakowskich Zakładach Przemysłu Nieorganicznego Bonarka i kopalni diabazu Zalas oraz budowę mechanicznej oczyszczalni ścieków przemysłowych w kombinacie Huty im. Lenina, wspólnej dla kombinatu i dzielnicy Nowa Huta oczyszczalni mechaniczno-biologicznej ścieków bytowo-gospodarczych i fenolowych z huty, zakończenie budowy dwóch oczyszczalni komunalnych w zlewni rzeki Rudawy i Skawinki powyżej ujęć wody pitnej dla Krakowa i Skawiny, rozpoczęcie budowy mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków w Płaszowie dla trzech pozostałych, poza Nową Hutą, dzielnic Krakowa. Zaplanowana została likwidacja palenisk kotłowych i węglowych, pieców węglowych 205 kotłowni osiedlowych i 2360 pieców węglowych, przy czym zlikwidowano 74 kotłownie lokalne i 7500 palenisk węglowych. Marek Paszucha stwierdził, że ze środków przeznaczonych na ochronę środowiska osiemdziesiąt procent środków pochłaniają zakłady przemysłowe. Dla utylizacji pyłów i odpadów w kombinacie Huta Lenina między innymi rozpoczęto budowę oddziału

¹⁸ Tamże, s. 83–85.

¹⁹ Tamże, 1988, z.4, nr 29, s. 54.

przerobu żużli stalowych i zakładów budowy cegły z popiołów siłowni, w Zakładach Chemicznych Alwernia realizowano budowę instalacji do redukcji błota pochromowego, w Przedsiębiorstwie Przemysłu Betonów Prefabet wznoszono zakład umożliwiający utylizację części popiołów z elektrowni Skawina, w Krakowskim Przedsiębiorstwie Ceramiki Budowlanej budowano zakład produkcji cegły z wykorzystaniem popiołów z elektrociepłowni w Łęgu. Zakończenie inwestycji przewidywano w roku 1990. W Krakowskich Zakładach Sodowych podjęto modernizację kotłowni zakładowej i z dwuletnim opóźnieniem rekultywowano stawy osadowe. Na trudności natrafiało porozumienie między ministrem przemysłu chemicznego i lekkiego a władzami Krakowa w sprawie przeprofilowania zakładów. Budowa spalarni śmieci jest dopiero w trakcie projektowania. Pierwsza pilotowana technologia odnowy wody z oczyszczalni ścieków (dla celów przemysłowych) jest wykonywana w ramach oczyszczalni dla Skawiny. Nie uzyskano postępu w odsalaniu wód rzeki Wisły. Aby egzekwować od zakładów przemysłowych obowiązków w stosunku do środowiska przyrodniczego, oczekiwana była decyzja o ustanowieniu Krakowa obszarem specjalnie chronionym. Ta sprawa była w trakcie uzgodnień z ministrem ochrony środowiska i zasobów naturalnych²⁰. W wystąpieniu 19 maja 1989 r. podczas obrad prezydium SKOZK Tadeusz Salwa stwierdził, że w roku 1988 oddano do użytku 6 kotłowni gazowych, w tym jedną blokową (ul. Basztowa 22), o mocy 1,5 tys. kcal²¹.

Według Tadeusza Salwy na obradach plenarnych SKOZK 8 grudnia 1988 roku przystąpiono do kompleksowej rewaloryzacji wybranych zespołów zieleni miejskiej takich jak Planty, Ogród Strzelecki przy ul. Lubicz, ogród klasztorny Benedyktynów w Tyńcu czy park dworski w Mogilanach²². Na tym samym plenum, według sprawozdania Kazimierza Śliżowskiego, w roku 1988:

[...] z rekomendacji Prezydium Społecznego Komitetu Rada Narodowa przyjęła aneks do programu perspektywicznego dotyczący rewaloryzacji wybranych zespołów parkowych i ogrodowych na lata 1988–1995 oraz określiła kierunki rozwiązania zagadnień organizacyjnych i finansowania prac. Terminowa realizacja jest istotna, gdyż w strukturze miasta zabytkowego i w historycznym jego krajobrazie parki i ogrody odgrywają ważną rolę²³.

Prawie te same informacje na temat parków i ogrodów powtórzył Marek Paszucha, który powołał się na uchwałę nr XXXV/220/88 z dnia 9

²⁰ Tamże, 1989, z. 1, nr 30, s. 5–8.

²¹ Tamże, 1989, z. 2, nr 31, s. 9.

²² Tamże, 1989, z. 1, nr 30, s. 65.

²³ Tamże, s. 77.

lutego 1988 roku i jej uzupełnienie o program na lata 1987–1995 w zakresie rewaloryzacji zespołów parkowych i ogrodów. Wspomniał, że w roku 1988 przystąpiono do realizacji prac w zakresie dokumentacji projektowej dla parku Mieronickich na Prądniku Białym, ogrodu przy Dworze Łowczego, parku pałacowego w Woli Justowskiej, a na terenie województwa dla parków w Modlnicy i Mogilanach oraz rozpoczęto prace wykonawcze. W roku 1988 zakończono ze środków własnych właściciela prace przy kompleksowej rewaloryzacji zabytkowego ogrodu klasztorne-
go Księży Misjonarzy na Stradomiu (nagroda Ministra Kultury i Sztuki). W roku 1988 w inwestorstwie Krakowskiej Dyrekcji Zieleni wydatkowano kwotę 79 285 zł, a w inwestorstwie Wydziału Ochrony Zabytków Urzędu Miasta Krakowa kwotę 3 ml zł. W roku 1989 przewidywano wydanie kwoty 212 ml zł²⁴.

Komunikacja

Odnosnie do programu przebudowy systemu komunikacyjnego Krakowa w związku z odnową zespołów zabytkowych postanowiono wprowadzić ruch tranzytowy poza obszarami zabytkowymi i ograniczyć ruch w Śródmieściu. Rada Narodowa Miasta Krakowa zatwierdziła ten program i prezydium SKOZK po rozpatrzeniu koncepcji 24 października 1986 roku wniosło propozycję do Rady Ministrów o podjęcie stosownych uchwał, aby uwzględnić program w planie centralnym. Z braku jednak środków odroczone rozpatrzenie programu i włączenia go do inwestycji z funduszy centralnych państwa w latach 1986–1990. Dopiero kierownictwo SKOZK uzyskało postanowienie Prezydium Rządu z października 1987 roku o przyznaniu 50-procentowej dotacji w kwocie 3 ml złotych na budowę centrum komunikacyjnego w latach 1988–1990. Ustalono, że taką samą kwotę musi ponieść budżet miasta. Wtedy rozpoczęto budowę obwodnicy zachodnio-południowej, realizowanej ze środków finansowych Ministerstwa Transportu, Żeglugi i Łączności. Był to odcinek autostrady z Balic (wylot autostrady katowickiej) do Opatkowic o długości 17 km. W tymże roku przewidywano oddać do eksploatacji trasę od Balic do ul. Tynieckiej o długości 7, 5 km (ten odcinek trasy oddano do użytku 8 grudnia 1988). Odciążałaby ona Aleje Trzech Wieszców i Most Dębnicki i zmniejszyła ruch w relacji zachód – południe – wschód. Trasa do Opatkowic miałaby być zakończona w roku 1992. W latach następnych przewidywano przedłużenie trasy do ulicy Wielickiej, to jest do wschodnie wylotu z miasta.

²⁴ Tamże, 1989, z. 2, nr 31, s. 19–20.

Również w tymże roku starano się poprawić płynność ruchu na istniejących ciągach ulicznych, będących drogami krajowymi. Zadanie to finansowało Ministerstwo Transportu, Żeglugi i Łączności, natomiast realizacją zajmowały się służby resortowe i służby Urzędu Miasta Krakowa. Przystąpiono do realizacji ulicy Radzikowskiego, która stanowiła wylot zachodni z autostrady do miejskiego układu komunikacyjnego. W latach 1986–1987 Urząd Miasta Krakowa zmodernizował zasadniczy odcinek Alei Trzech Wieszców o długości 2 km (Aleję Zygmunta Krasieńskiego i Adama Mickiewicza), stanowiący odcinek trasy w kierunku Zakopanego. Zmodernizowano ulicę Kamieńskiego, leżąca na trasie wylotu z Krakowa w kierunku wschodnim, poszerzając ją na długości 2,5 km do czterech pasów ruchu. Modernizowano ciąg ulic Opolska – Lublańska i rozpoczęto prace przy dwupoziomowym skrzyżowaniu z Aleją 29 Listopada, a więc węzła trasy Katowice–Nowa Huta i u wylotu na Warszawę. Powstawała linia tramwajowa do osiedla Azory, której fragment o długości 2,5 km został oddany do użytku w roku 1985. W budowie była zajezdnia autobusowa przy ulicy Łokietka. Przy końcu ówczesnej pięciolatki planowana była budowa zajezdni tramwajowej przy Alei Pokoju. Aby zmniejszyć ruch w śródmieściu oddano tam do eksploatacji dwa parkingi o pojemności 360 samochodów, natomiast na rok 1989 zaplanowano wybudowanie parkingów o pojemności 800 miejsc postojowych. Pod skrzyżowaniem ulic Basztowa – Lubicz – Westerplatte wybudowano przejście dla pieszych, a na skrzyżowaniu ulicy Montelupich i Warszawskiej wraz z wiaduktem nad torem PKP wykonano bezkolizyjny węzeł drogowy. Jest to śródmiejski wylot na Warszawę.

Na Dworcu Głównym po przebudowie peronów 4. i 5. o długich krawężniach przebijano tunele komunikacyjne: kołowy, tramwajowy i pieszo-towarowy. Oddanie do użytku tych peronów w roku 1989 umożliwiłoby kontynuację budowy tuneli pod peronami 1, 2 i 3. Prace te już w 1993 r. umożliwiłyby stworzenie efektu przebudowy centrum komunikacyjnego, którym byłaby w przyszłości przejezdność w kierunku wschód–zachód, czyli między Nową Hutą, Śródmieściem i Krowodrzą. Przebudowa centrum komunikacyjnego nie została ujęta w planie centralnym, stąd użyto do tego celu część środków będących w posiadaniu Rady Narodowej; te zaś miały być przeznaczone na zmodernizowanie ulic miejskich. Władze Krakowa także partycypowały w budowie zastępczego dworca autobusowego PKS w Czyżynach²⁵

²⁵ Tamże, s. 9–12, 66.

Konserwacja zabytków

W latach 1978–1988 SKOZK podjął szereg uchwał, w wyniku których zostało objętych finansowaniem funduszu szereg obiektów. Przede wszystkim są to budynki użyteczności publicznej i kamienice. W *Biuletynie* z roku 1988 odnotowano, że na 120 obiektów, wśród nich także kościelnych budowli, takich jak kościół Mariacki, kościół św. Idziego, kościół św. Katarzyny, kościół Najświętszego Salwatora, kościół św. Agnieszki i mieszkania przy tymże kościele. W osiemdziesięciu budowlach przeprowadzono remonty kapitalne, w tym w kościele Najświętszego Salwatora i w kościele św. Agnieszki (Garnizonowym). Wśród objętych finansowaniem obiektów wyróżnić można Teatr im. J. Słowackiego, Teatr Satyry „Maszkaron”, Ratusz Kazimierski, Sukiennice, Kamienica Hetmańska, Collegium Maius UJ, Barbakan i Brama Floriańska. Kapitalne remonty przeprowadzono między innymi w hotelu „Pod Różą”, Wierzyńku, Akademii Medycznej (ul. Jagiellońska 10), Muzeum im. Stanisława Wyspiańskiego (ul. Kanonicza 9), Muzeum Historycznym (ul. Jagiellońska 4), Domu Mehoffera (ul. Krupnicza 26), Teatrze Muzycznym (ul. Solskiego 37), Teatrze Stu (ul. Bracka 4), Domu Matejki (ul. Floriańska 41), Muzeum Archeologicznym²⁶. Restaurowano także dwór Branickich, dworek Dolnowiejski w Myślenicach, dwór w Karniowicach, dworek w Ściejowicach, pałac Konopków w Wieliczce.

Według informacji Tadeusza Salwy, prezydenta Krakowa, przedłożonej na posiedzeniu listopadowym 1988 roku SKOZK, w latach 1986–1988 wykonano 304 remonty częściowe, co stanowi 60,8 % planu pięcioletniego. W roku 1988 przewidywano około 100 remontów częściowych i zabezpieczających. Zakres zrealizowanych remontów częściowych obejmował: zabezpieczenie fundamentów w 17 obiektach, zabezpieczenie przeciwwawaryjne w 15 obiektach. Remonty dachów i elewacje w 117 obiektach wykonano głównie wzdłuż drogi królewskiej i w Rynku Głównym, a w roku 1988 w szerokim zakresie na Kazimierzu, remonty częściowe w 57 obiektach (rozbiórki oficyn w 9 obiektach, konserwacja 73 zabytków ruchomych, w tym przeprowadzono konserwację nagrobków na Cmentarzu Rakowickim, prace konserwatorskie przy nagrobku Józefa Dietla oraz 8 pomników na Plantach), modernizacji infrastruktury technicznej i przebudowę sieci (25 zadań), w tym sieci gazowych 830 mb (gazociąg w ul. św. Marka, Worcella, Solskiego; sieci wodociągowych 660 mb, sieci elektroenergetycznych NN 3186 mb, sieci elektroenergetycznych WN 1185 mb, sieci telefonicznych kablowych 475 mb, sieci kanalizacyjnych 160 mb).

²⁶ Tamże, 1988, z. 4, nr 29, s. 25, 29–32.

W wystąpieniu 8 grudnia 1988 roku, w czasie obrad plenarnych SKOZK, Tadeusz Salwa stwierdził, że w minionym dziesięcioleciu zostało wyremontowanych około 900 obiektów (w rzeczywistości według Ślizowskiego – 893). W latach 1986–1988 wykonano 35 remontów kapitalnych. W latach 1989–1990 zaplanowano wykonanie dalszych 200 remontów częściowych²⁷ W tym czasie przewidziano rozpoczęcie remontu między innymi w obiektach: pałac Pugetów, willa Decjusza, fort św. Benedykta i zamek w Niepołomicach²⁸. W sumie w latach 1986–1990 założono oddanie 60 obiektów po remontach kompleksowych oraz przeprowadzenie około 500 remontów częściowych i zabezpieczających, a więc średnio stu obiektów rocznie. Oznacza to wzrost tempa w porównaniu z okresem lat 1981–1985 o 35 obiektów w remontach kompleksowych i o 121 w remontach częściowych i zabezpieczających²⁹ Należy dodać, że 17 listopada 1988 roku Rada Narodowa Miasta Krakowa podjęła uchwałę o przeznaczeniu dodatkowej kwoty w wysokości 100 ml zł na dofinansowanie remontu najcenniejszych zespołów na terenie województwa, między innymi zamku w Niepołomicach oraz zamku w Tenczynie. Z CFRK w latach 1986–1988 dofinansowano prace prowadzone w 34 obiektach na terenie miasta: 4 przy kamienicach w Śródmieściu, przy 7 obiektach na terenie województwa, a także wspomagano finansowo np. remonty w klasztorze Norbertanek, w opactwie Benedyktynów w Tyńcu, w drewnianych kościołach w Paczółtowicach, Gruszowie i Krzęcinie. W końcowej wypowiedzi prezydent Salwa powiedział:

W związku z wprowadzeniem nowych ustaw, a zwłaszcza prawa lokalowego i ustawy o planowaniu przestrzennym oraz wynikających z tego tytułu utrudnień formalno-prawnych i administracyjnych, występujących szczególnie ostro w układzie własności prywatnych obiektów, zachodzi konieczność wprowadzenia korekty listy obiektów przewidzianych do rewaloryzacji w latach 1989–1995 przy utrzymaniu planowanej ich ilości. W powstałej sytuacji należy prawnie usankcjonować udział właścicieli i użytkowników w rewaloryzacji mieszkań i lokali użytkowych. Brak takich rozwiązań powoduje, że – jak dotąd – nieliczne są przypadki podejmowania prac remontowo-konserwatorskich bezpośrednio przez właścicieli i użytkowników, wyłącznie z ich własnych środków finansowych. We własnym zakresie prac tych podejmują się głównie duże jednostki gospodarcze i instytucje jak np. wyższe uczelnie, Południowa DOKP, „Igloopol”, Kopalnia Soli w Wieliczce czy Wojskowy Rejonowy Zarząd Kwaterunkowo-Budowlany, a poza jednostkami państwowymi – Kościół (w 22 obiektach)³⁰.

W rezultacie podczas obrad prezydium SKOZK 19 maja 1989 roku, a potem z informacji Tadeusza Salwy wynikało, że w roku 1988 prowa-

²⁷ Tamże, 1989, z. 1, nr 30, s. 16–17, 64, 66, 75 (według Ślizowskiego wyremontowano 893 obiekty).

²⁸ Tamże, s. 16.

²⁹ Tamże, s. 66.

³⁰ Tamże, s. 67.

dzono prace w 180 budynkach, w tym w 68 kompleksowo. Wyremontowano ogółem 116 budynków, w tym 12 kompleksowo, a 104 częściowo. Wymienił też obiekty o szczególnej wartości zabytkowej, które były przedmiotem prac: pałac Kmitów (ul. Floriańska 13) z renesansowym wystrojem, dwór w Branicach, budynek przy ul. Długiej 1 z wystrojem projektowanym między innymi przez Mehoffera, oraz obiekty użyteczności publicznej, jak kino „Sztuka”, budynek w Rynku Głównym 25 przeznaczony dla organizacji młodzieżowych i agencji kulturalnych, gdzie trwają jeszcze prace budowlane. Zadania na rok 1989 przewidywały wykonanie 114 remontów, w tym 14 kompleksowych. Z NFRZK finansowana była restauracja kościoła Mariackiego, Sukiennic, kościoła św. Katarzyny, kościoła św. Andrzeja, Collegium Maius, Teatr Stary. Ministerstwo Kultury i Sztuki podjęło się finansowania remontu budynków przy ul. Kanoniczej 16 i 18 oraz modernizacji całego zespołu Teatru im. Juliusza Słowackiego³¹.

Trzeba dodać, że według informacji Marka Paszuchy, wiceprezydenta Krakowa, w roku 1988 wpisano do rejestru zabytków na terenie miasta 77 obiektów i zespołów zabytkowych, a na terenie województwa krakowskiego – 21. W pierwszym kwartale 1989 roku wszczęto postępowanie administracyjne o wpis do rejestru zabytków kolejnych 10 obiektów. W roku 1988 ukończono studium historyczno-konserwatorskie do planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Krakowa i studium historyczno-konserwatorskie dla Skały i Niepołomic oraz przygotowano wytyczne dla planu zagospodarowania przestrzennego gminy Mogilany. Kontynuowano opracowanie wytycznych konserwatorskich do planów zagospodarowania przestrzennego gmin: Świątniki Górne, Słomniki, Tokarnia i Zabierzów.

W roku 1988 i w pierwszym kwartale 1989 r. wykonano szereg prac poza inwestorstwem ZRZZK. Ze środków CFRK zakończono w roku 1988 prace związane ze stabilizacją fundamentów kościoła św. Piotra i Pawła, a konserwacje dachu i kamieniarki fasady przekazano do prowadzenia w inwestorstwie ZRZZK. W inwestorstwie zastępczym ZRZZK remontowany był kościół św. Andrzeja (od 1987) oraz detale kamieniarskie w kościele św. Katarzyny na Kazimierzu. Kompleksowy remont budynków klasztornych prowadzili augustianie. Ze środków NFRZK w inwestorstwie ZRZZK remontowano elewację Sukiennic (uchwała SKOZK z 28 V 1987). W pierwszym kwartale 1989 roku wprowadzono wykonawcę w celu wyremontowania Barbakanu oraz podjęto prace projektowe umożliwiające remont Bramy Floriańskiej. Wtedy kombinat Huty im. Le-

³¹ Tamże, 1989, z. 2, nr 31, s. 9–10, 15.

nina rozpoczął remont pałacu w Kościelnikach (dzielnica Nowa Huta). We własnym zakresie, pod nadzorem Wydziału Ochrony Zabytków i przy dofinansowaniu ze środków CFRK w ramach uchwały Rady Ministrów (nr 178/79), do wysokości 23% kosztów, zakony prowadziły remonty własnych kościołów i budynków klasztornych: kościoła Przemienienia Pańskiego przy ul. Pijarskiej, klasztoru SS. Norbertanek na Zwierzyńcu oraz opactwa Benedyktynów w Tyńcu. Kontynuowana była konserwacja polichromii w kościele OO. Franciszkanów, zaprojektowanej przez Stanisława Wyspiańskiego oraz remont budynków klasztornych (ze środków właściciela). W pierwszym kwartale 1989 roku zakończono remont organów w kościele Mariackim oraz kontynuowano konserwację polichromii w jego kaplicach. Przygotowywano remont zabudowań klasztornych OO. Karmelitów przy ul. Karmelickiej. W roku 1988 i w pierwszym kwartale 1989 prowadzono prace ze środków CFRK i WFOZK oraz środków własnych użytkowników w ponad 40 obiektach sakralnych na terenie Krakowa i województwa. Ze środków CFRK i WFOZK kontynuowane były prace przy konserwacji nagrobków i płyt epitafijnych w krużgankach klasztoru OO. Dominikanów. Tamże ze środków własnych kontynuowano prace przy ołtarzu w kaplicy św. Jacka i konserwację obrazów Tomasa Dolabelli. Ze środków CFRK i WFOZK zakończono konserwację wystroju kościoła Norbertanek w Imbramowicach oraz wewnątrz kaplicy w Dalewicach. W roku 1989 rozpoczęto konserwację prospektu organowego. Przewidywano konserwację prospektu organowego w Giebułtowiu. W roku 1988 i w pierwszym kwartale 1989 konserwowano ze środków własnych użytkownika kościołów w Przegini (odnowienie wnętrza i konserwacja ołtarza), we Wrocimowicach (konserwacja głównego ołtarza), w Paczółtowicach, w Pcimiu, OO. Reformatów w Wieliczce (konserwacja ołtarzy), OO. Karmelitów w Czernej (konserwacja ołtarzy i obrazów), w Hebdowie (polichromii refektarza w zespole ponorbertańskim). Kontynuowano prace przy konserwacji rzeźb i obelisków kamiennych w Grodzisku.

Muzeum Żup Krakowskich prowadziło remont Zamku Żupnego w Wieliczce ze środków Ministerstwa Kultury i Sztuki. Na terenie zabytkowej części kopalni soli prowadzono prace zabezpieczające i konserwatorskie, finansowane przez Fundusz Narodowy Ochrony Zabytkowej Kopalni Soli „Wieliczka”, utworzony na mocy uchwały nr 115 Rady Ministrów z dnia 8 września 1983 r. W roku 1988 prowadzono prace w zabytkowych komorach: jezioro Wessel, dworzec Gołuchowskiego, jezioro Świerczewskiego, oraz na „trasie turystycznej”. Kontynuowano remont kompleksowy szybu Daniłowicza (termin zakończenia przewidziany był na czwarty kwartał 1989) i Kościuszki. Remontowano budynki na terenie

Wieliczki w ramach usuwania szkód górniczych: magistratu, domy mieszkalne przy ul. Puszkina 8 i Bednarka 2. Przewidywano prace konserwatorskie w Wieliczce ze względu na przypadający w roku 1990 jubileusz 700-lecia nadania Wieliczce praw miejskich. W roku 1988 w inwestorstwie zastępczym ZRZZK rozpoczęto remont osiemnastowiecznego pałacu Konopków przy ul. Słowackiego w Wieliczce.

Wydział Ochrony Zabytków zainicjował podjęcie uchwał przez Radę Narodową Miasta Krakowa (nr 190/87 z dnia 17 XI 1987) o przeznaczeniu kwoty 100 ml złotych w roku 1988 na dotację dla Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Zabytków oraz o przeznaczeniu 201 ml zł na dofinansowanie remontów obiektów zabytkowych na terenie województwa w roku 1989 (nr VIII/36/89 z dnia 28 II 1989). Z tych środków prowadzono prace zabezpieczające na zamku królewskim w Niepołomicach, oraz przy murach obronnych w Dobczycach (w inwestorstwie zastępczym ZRZZK), w ruinach zamku w Tenczyn we wsi Rudno (gmina Krzeszowice), w dworach w Wilkowie (gmina Kocmyrzów–Luborzyca), Czaplach Małych (gmina Gołcza) i Sance (gmina Krzeszowice). Kontynuowano prace w założeniach klasztornych Bernardynów w Alwerni i Reformatów w Wieliczce.

Spółeczny Instytut Wydawniczy „Znak” przy dofinansowaniu CFRK kontynuował prace remontowo-konserwatorskie dworu Łowczego przy ul. Kościuszki w Krakowie, a ognisko TKKF „Przyjaciół Konika” rozpoczęło w roku 1988 remont fortu w Grębałowie (dzielnica Nowa Huta). W roku 1988 zakończono remont hotelu „Royal” przy ul. Waryńskiego (inwestor: Wojskowy Rejonowy Zarząd Kwaterunkowo-Budowlany). Południowa Dyrekcja Okręgowa Kolei Państwowych kontynuowała remont Dworca Głównego, a Przedsiębiorstwo Państwowe „Iglopol” prowadził remonty konserwatorskie pałacu Lasockich w Krakowie i dworców w Bieńkowicach i Niegowici. W roku 1988 i pierwszej połowie 1989 kontynuowano remont zabudowań klasztornych SS. Klarysek przy kościele św. Andrzeja (ze środków własnych) i przy murach obronnych od strony plant (w inwestorstwie zastępczym ZRZZK). W roku 1988 przeprowadzono prace konserwatorskie przy zabytkowych nagrobkach na cmentarzu Rakowickim w Krakowie oraz na cmentarzach komunalnych w Wieliczce i Liszkach. Ze środków CFRK przeprowadzono w roku 1988 prace przy renesansowych nagrobkach na cmentarzu żydowskim Remuh przy ulicy Szerokiej, a fundacja rodziny Nissenbaumów odremontowała mur cmentarny wraz z bramą wejściową od strony ulicy Szerokiej³². W roku 1989 prezydium SKOZK przeznaczyło środki finansowe NFRZK

³² Tamże, s. 17–20.

na specjalistyczne prace w siedzibie Oddziału Krakowskiego Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” przy Rynku Głównym 14, w kwocie 15 ml zł. Zakres prac obejmował konserwację polichromii na suficie i w części parteru, uzupełnienie polichromii w salach recepcyjnych pierwszego piętra, konserwację i uzupełnienia ubytków dwóch portali kamiennych z XVII wieku w sieni parteru i piwnicy, wykonano prace z zakresu kowalstwa artystycznego, drobne prace murarskie przy zabytkowych ścianach³³

W roku 1990 ze środków NFRZK (z dotacji celowej budżetu centralnego poprzez Kancelarię Prezydenta RP i środków społecznych, w tym fundacji „Odnowa Zabytków Krakowa”) kontynuowano remonty 10 obiektów objętych uchwałami SKOZK. Były to: Muzeum Wnętrz Mieszkańskich (Pl. Mariacki 3), Collegium Iuridicum UJ (ul. Grodzka 53), Barbakan, Teatr Stary (ul. Jagiellońska 1), zespół Teatru im. J. Słowackiego, Politechnika Krakowska (ul. Kanonicza 1), Sukiennice, Muzeum Archeologiczne (ul. Senacka 3), kościół św. Katarzyny i kościół Mariacki (kruchta). Rozpoczęto remonty przy ul. Kanoniczej 14 i przy Bramie Floriańskiej. Pozostałych 58 obiektów finansowanych z NFRZK objęto programem rewaloryzacji w latach 1986–1995³⁴.

THE ACTIVITIES OF THE SOCIAL COMMITTEE FOR RENOVATION OF CRACOW'S MONUMENTS UNTIL 1990

Summary

The Social Committee for Renovation of Cracow's Monuments was founded in 1978 and has been operating since then. The aim of this organization, which has been working under the auspices of the President of the Republic of Poland, is the renovation of the monuments of Cracow and the Salt Mines in Wieliczka. Until 1990 the Chairman of this organization was Prof. Henryk Jabłoński. The changes in the political system in Poland brought about structural changes in the Committee in 1990. A well-known writer Stanisław Lem was appointed Chairman for a year. The Committee successfully conducted renovation and prevented deterioration of many architectural monuments, churches, castles, palaces, mansions, tenement houses, parks, gardens, water and transportation installations in and in the vicinity of Cracow. The article lists the majority of the renovated sites.

³³ Tamże, s. 59.

³⁴ Tamże, 1990, z. 1, nr 32, s. 44.